

TÜRKİYE'DE İTFAİYENİN ANATOMİSİ

Sonay Bayramoğlu Özuđurlu

Melih Çelik

Asmin Kavas Bilgiç

Hilal Kara

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Türkiye’de İtfaiyenin Anatomisi

Sonay Bayramoğlu Özüğurlu, Melih Çelik, Asmin Kavas Bilgiç, Hilal Kara

Editör: Ertan Akkaş

Kapak: Gamze Uçak

Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2022 Mart, Ankara

ISBN No: 978-625-7424-36-3

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Meteksan Matbaacılık ve Tek. San. Tic. Aş.

Sertifika No: 46519

Beytepe Köyü Yolu Bilkent No:3 06800

Çankaya – Ankara / TÜRKİYE

T: +90 312 266 44 10 / 652

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

TÜRKİYE'DE İTFAİYENİN ANATOMİSİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9

BİRİNCİ BÖLÜM DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE İTFAİYE HİZMETLERİ

1.1. İtfaiye Hizmeti	13
1.2. Büyük Metropol İtfaiye Teşkilatlarından Örnekler	18
1.2.1. Londra itfaiyesi	18
1.2.2. Tokyo itfaiyesi	19
1.2.3. Paris İtfaiyesi	21
1.2.4. New York İtfaiyesi	21
1.3 İtfaiye Hizmetlerinde Mevzuat	30
1.4 Türkiye’de İtfaiye Hizmetinde Teşkilatlanma	45
1.4.1. Yerel Yönetimler	45
1.4.2. Merkezi Kurumlar	46
1.5. Sivil Toplum Kuruluşları	53
1. İstanbul İtfaiye Mensupları Yardımlaşma Derneği (İMED)	53
2. Tüm İtfaiyeciler Birliği Derneği (TİBDER)	54
3. İtfaiyeci Hakları Derneği (İHAKDER)	55
4. Hava Arama ve Kurtarma Derneği (Türkiye ARFF)	55
1.6 Saha Çalışması: İstanbul, Bursa, Antalya, İzmir	55
1.6.1. Antalya’da itfaiye hizmetleri: Tespitler / Sorunlar / Öneriler	56
1.6.2. İstanbul’da itfaiye hizmetleri: tespitler /sorunlar /öneriler	62
1.6.3. Bursa’da itfaiye hizmetleri: tespitler /sorunlar /öneriler	68
1.6.3.1. Gönüllü İtfaiyecilik, kırsal özellik gösteren yerleşim alanlarına “yangın dolabı” ve diğer tespitler	68
1.6.3.2. Temel Sorun Alanları ve Çözüm Önerileri	69
1.6.4. İzmir’de itfaiye hizmetleri: tespitler /sorunlar /öneriler	72

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE İTFAİYE HİZMETİNİN ÖZELLİKLERİ

2.1 İtfaiye Hizmetleri Envanter Çalışması Araştırma Yöntemi	77
2.2 Veri Analizinde Kullanılan Yöntemler	79
2.3 Türkiye'de İtfaiye Hizmetlerinin Sayısal Görünümü	85
2.3.1. Altyapı	93
2.3.1.4. Türkiye Genelinde İstasyon Sayıları ve Dağılımı	94
2.3.1.2. Büyükşehir Belediye İtfaiyelerinde Altyapı	102
2.3.1.3. İl ve İlçe Belediye İtfaiyelerinde Altyapı	106
2.3.2. Personel	113
2.3.2.1. Türkiye Genelinde Personel Sayıları ve Dağılımı	113
2.3.2.2 Büyükşehir Belediye İtfaiyelerinde Mevcut Durum	116
2.3.2.3. İl ve İlçe Belediye İtfaiyelerinde Mevcut Durum	120
2.3.3. İtfaiyenin Olaylara Müdahale Süreci	126
2.3.3.1. Büyükşehir Belediye İtfaiyelerinde Mevcut Durum	126
2.3.3.2. İl ve İlçe Belediye İtfaiyelerinde Mevcut Durum	135
SONUÇ	145
KAYNAKÇA	151
EKLER	157
EK.1. İtfaiye Hizmeti Alan Araştırması Ara Sonuçları Değerlendirme Toplantısı, Katılımcıların Çözüm Önerileri	157
EK.2. Görüşme Yapılanlar Listesi	164
EK.3. Rapora Temel Teşkil Eden Alt Raporlar (Ağustos 2015-Aralık 2015).....	166

ÖNSÖZ

İtfaiye hizmetinin ülkemizdeki durumunu ortaya koymaya çalıştığımız bu kitap, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yerel Yönetimler Merkezi'nde yürütülmüş Hizmet Standartları Araştırma Projesinden (2015) elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Ne yazık ki, araştırma kitaplaştırılma aşamasında iken TODAİE kapatıldı.

Araştırmaya çok sayıda kurum ve kişi emek vermiştir. Başta, dönemin Kalkınma Bakanlığı'ndan Belma Üstünişik, TODAİE Genel Müdürü Prof. Dr. Onur Ender ASLAN, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma Merkez Müdürü Prof. Dr. Aslı AKAY, araştırmanın bu araştırmanın gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Sunmuş oldukları araştırma ortamı ve destek için teşekkür ederiz. Bu araştırmayı özgün kılan unsurlarından biri, elde ettiği verilerdir ve bu verilerin toplanmasında dönemin İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün araştırmaya katkısı eşsizdir. Araştırmada ele aldığımız itfaiye teşkilatlarının değerli yöneticilerinin işbirliği ve katkıları olmasa bu çalışma eksik kalırdı. Her birine gönülden teşekkür ederiz. En büyük teşekkürümüz, canla başla görev yapan, hala resmi bir meslek grubu olarak tanımlanmayan itfaiyecilerdir. Özveri ve etkileyici bir iyilik haliyle görevlerinin başında bulunan bu sessiz ve cesur insanlar, çalışmanın yürütülmesinde ve araştırmanın kitaba dönüştürülmesinde bize ilham ve cesaret verdiler. Bu araştırmanın kitaba dönüşmesinin yegane nedeni, kendimizi onlara borçlu hissetmemizdir.

GİRİŞ

Kamu hizmetlerinin sunulmasında belli standartların gözetilmesi, toplumların gelişmişlik düzeylerine işaret eder. Kamu hizmetlerinde standardizasyon; iş ve yönetim sürecinin etkili bir biçimde yürütülmesini, hizmetin devamlılığını, işin sürdürülebilirliğini ve hizmet denetimini sağlar. Bununla birlikte bazı hizmet alanlarında hizmet standardının yükseltilmesi, itfaiye hizmetinde olduğu gibi, basit bir gelişmişlik göstergesi olmanın ötesinde yaşamsal bir önem arz eder. İtfaiye hizmet standartlarının geliştirilmesi, can kaybını ortadan kaldırmayı sağlayabilme potansiyeli nedeniyle, yaşamsal bir hizmet alanıdır.

Araştırmada nitel ve nicel yöntem ve teknikler birlikte kullanılmıştır. Nitel saha çalışması yöntemi (field study) ile İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa’da itfaiye teşkilatları, Antalya’da ise Orman Genel Müdürlüğü’nün (OGM) orman yangınlarına müdahale yöntemi ve Antalya İtfaiyesi ve OGM ilişkileri derinliğine incelenmiştir. Saha çalışması yöntemi (field study) kapsamında veriler; derinlemesine mülakat, sistematik gözlem ve odak grup çalışması gibi nitel araştırma yöntem ve teknikleri ile derlenmiş ve geliştirilmiştir.

Çalışmanın nicel verileri, alan taraması (survey) yöntemi uygulanarak derlenmiştir. İtfaiye hizmetleri hakkında kapsamlı ve genelleme yapmaya elverişli veri elde etmek amacıyla “İtfaiye Hizmetleri Çalışması” başlıklı soru kağıdı kullanılmıştır. Tamamına yakını yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan soru kağıdı, Türkiye’deki tüm belediyelere elektronik posta yoluyla gönderilmiştir. Soru kağıtlarının belediyelere ulaştırılması, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü’nün desteği ile gerçekleşmiştir.

Posta yoluyla anket uygulamasında veri analizi yapılabilmesi için, örneklem çerçevesinde yer alan yanıtlayıcılardan en az %30’nun soru formunu yanıtlaması beklenir. Bu çalışma, sözü edilen yeter sayıyı aşmakla kalmamış, neredeyse tam sayım sınırlarına yaklaşmıştır. Araştırma kapsamındaki itfaiye birimlerinin kendi hizmetlerini konu alan bir bilimsel araştırmaya gösterdikleri bu yoğun ilgi, her türlü övgüye değerlidir. Alan taramasında, İtfaiye Hizmetleri Çalışması soru kağıdına tüm büyükşehir belediyelerinin yanıt vermesi dolayısıyla, bu belediyelerdeki nüfusun %100’ü temsil edilmektedir. Benzer şekilde soru kağıdını yanıtlayan 369 il/ilçe belediyesi, bu belediyelerdeki toplam nüfusun %87,35’ini temsil etmektedir. Tüm bu sonuçlar ülke geneline yansıtıldığında, soru kağıdına yanıt veren belediyelerin temsil ettiği toplam nüfusun Türkiye nüfusuna oranının %96,5 olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma sonunda, Türkiye geneline istatistikî bakımdan rahatlıkla genellenebilir mahiyette bir veri seti derlenmiş durumdadır.

Araştırma 2015 Şubat ve Aralık ayları arasında yürütülmüştür. Araştırmanın süreci özetlenecek olursa şunlar söylenebilir:

Birinci aşamada itfaiye hizmetinde dünya standartlarının saptanması amacıyla dünyanın en büyük ve en yüksek standartlı itfaiyeleri olarak ifade edilen New York, Paris, Tokyo ve Londra itfaiyeleri incelenmiştir. Bu çalışma neticesinde itfaiye hizmetlerinin uluslararası standartları konusunda bir kavrayış geliştirilmiştir. İkinci aşamada, Türkiye’de itfaiye standartlarının saptanması amaçlanmıştır. İtfaiye örgütü bakımından en büyük ve alanında en nitelikli olarak bilinen itfaiyeler ve yangına müdahale eden örgütler incelenmiştir. İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya incelenmiştir. İncelenen yerlerin belirlenmesinde iki varsayımdan hareket edilmiştir:

- a) Türkiye’nin en iyi itfaiye teşkilatlarındaki sorunları ve standartlaşmayı engelleyen yapı, diğer büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri için çok güçlü bir biçimde geçerlidir.
- b) Türkiye koşullarında, standardı yüksek bir itfaiye teşkilatının en üst göstergesinde mevcut sorunlar çözülmeden hizmet standardı yükseltilemez.

Üçüncü aşamada, Dünya ve Türkiye ölçeğinde ileri derecede örgütlenmiş itfaiye hizmetlerinin olgusal bilgileri ışığında ülkemizin itfaiye mevzuatı ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Araştırmanın dördüncü ve son aşamasında, nicel veri derlemeye dönük alan taraması yer almıştır.

Araştırma safhaları, elde edilen bilgi ve verilerle bazı değişikliklere uğramıştır. Gelişmiş itfaiye teşkilatları incelendikten sonra, Türkiye’de itfaiye hizmet standardizasyonuna dair genelleyici bir sonuca ulaşmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Bunun temel nedeni itfaiye istatistiklerinin bulunmamasıdır. Basitçe ifade edecek olursak, Türkiye’de itfaiye teşkilatlarının durumu istatistiksel olarak bilinmemektedir. Bu durum, standardizasyon ve diğer analizlerin yapılmasını imkansız kılmaktadır. Bu nedenle genelleme yapmaya izin verecek verilerin derlenmesi yoluna gidilmek zorunda kalınmıştır. Derlenen veriler, itfaiye hizmeti ile ilgili temel sorunların ve standartların önündeki engellerin tespitinde belirleyici bir etkiye yol açmıştır.

Araştırma sürecindeki bu değişikliklerle birlikte iki araştırma paralel olarak yürütülmüştür.

Araştırma Raporu iki ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, dünyada ve Türkiye’de itfaiye hizmetleri hakkında kapsamlı ve karşılaştırmalı bir çözümlemenin sonuçları yer almıştır. Bu bölümde, İstanbul, Antalya, Bursa ve İzmir itfaiyelerinde yürütülen saha çalışmasının sonuçları da sunulmuştur. Raporun ikinci ve son bölümünde, Türkiye’de itfaiye hizmetinin genel görünümü ortaya konmuş, bu amaçla, alan taraması yöntemiyle derlenen veriler, uluslararası göstergelerle karşılaştırmalı olarak analiz edilerek, somut göstergeler ışığında itfaiye hizmetlerinin standardizasyonu hakkında kapsamlı bir değerlendirmeye gidilmiştir.